

İLKOKULLARA ÖĞRETMEN YETİŞTİRME (1923-2018)*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Faik BENLİ¹

* Bu çalışma Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimin Kültürel Temelleri Eğitim Felsefesi Modüler Programında yapılan “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Sisteminin Tarihi Sosyal ve Felsefi Temelleri (1923-2018)” adlı tez çalışmasından yararlanılarak oluşturulmuştur.

1 Maarif Müfettişi, Kırıkkale Millî Eğitim Müdürlüğü, benlifaik@hotmail.com,
ORCID: 0000-0003-0137-3813.

Geliş Tarihi: 21.08.2019 Kabul Tarihi: 12.10.2020

Öz: Cumhuriyetin ilanı ile ilkokul öğretmenlerinin nerede yetiştirileceği meselesi dönemin eğitim yöneticilerinin çözmesi gereken önemli meselelerden biri olarak karşımıza çıkar. Bu kapsamda ilkokul öğretmenleri bir dönem köy öğretmen ve şehir ilk öğretmen okullarında olmak üzere iki farklı eğitim kurumunda yetiştirilmiştir. Ayrıca ilkokul öğretmeni yetiştirmede hem örgün hem de yaygın eğitim kurumlarından faydalanılmıştır. İlk muallim mektepleri, pedagoji kursları, köy muallim mektepleri, köy öğretmen okulları, köy enstitüleri, ilköğretmen okulları, iki yıllık eğitim enstitüleri, eğitim yüksekokulları ve eğitim fakülteleri ilkokullara öğretmen yetiştiren örgün eğitim kurumlarımızdır. Köy eğitim kursları, A ve B kursları, mektupla öğretim yaygın eğitim yoluyla öğretmen yetiştirmeye örnektir. İlkokul öğretmenlerinin farklı kaynaklardan yetiştirilmesi uygulamasına 1954 yılında son verilerek ilkokul öğretmeni yetiştiren tüm okulları “ilköğretmen okulları” çatısı altında birleştirilmiştir. İlerleyen yıllarda ülkemizde ve dünyada yaşanan gelişmeler, demografik yapımızdaki değişimler ve sosyal koşullar öğretmen yetiştirmenin yükseköğretim kurumlarında yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda 1970 yılında ilköğretmen okullarının öğretim süresi yedi yıla çıkarılarak ilkokul öğretmenlerinin yükseköğretim düzeyinde yetiştirilmelerinin önü açılmıştır. 1982 yılında da ilkokul öğretmeni yetiştiren okullar Yüksek Öğretim Kurulu’na devredilmiştir. Nitel bir yöntemle desenlenen bu çalışmada 1923-2018 arası ilkokullara öğretmen yetiştiren kurumlar tanıtılmıştır. Yapılan çalışmada, cumhuriyetin ilanı sonrası ilkokullara öğretmen yetiştirme sistemimizde gerek kurum sayısı gerek teşkilatlanması açısından orijinal örneklere, zengin bir geleceğe sahip olduğumuz ve bu zenginliğin de öğretmen yetiştirme sistemine katkı sağlayacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen yetiştirme, ilkokul öğretmeni, sınıf öğretmeni.

TEACHER TRAINING OF PRIMARY SCHOOLS (1923-2018)

Abstract:

With the proclamation of the Republic, the issue of where primary school teachers will be trained appears as one of the important issues that the education administrators of the period have to resolve. In this context, primary school teachers were trained in two different educational institutions, namely village teacher and city primary teacher schools. In addition, both formal and non-formal education institutions were used to train primary school teachers. Primary teacher schools, pedagogy courses, village teacher schools, village institutes, primary teacher schools, two-year education institutes, education colleges and education faculties are our formal education institutions that train teachers for primary schools. Village trainer courses, A and B courses, letter teaching are examples of teacher training through common education. The practice of training primary school teachers from different sources was ended in 1954, and all schools training primary school teachers were united under the roof of "primary school teachers". In the following years, developments in our country and the world, changes in our demographic structure and social conditions made it compulsory to organize teacher training in higher education institutions. In this context, the education period of primary school teachers was increased to seven years in 1970, paving the way for primary school teachers to be trained at higher education level. In 1982, schools training primary school teachers were transferred to the Higher Education Board. In this study, which was designed with a qualitative method, the institutions that train teachers for primary schools between 1923-2018 were introduced. In the study, it was concluded that we have original examples, a rich tradition in terms of both the number of institutions and their organization in our teacher training system for primary schools after the proclamation of the republic, and this wealth will contribute to the teacher training system.

Keywords: Teacher training, elementary teacher schools, classroom teachers.

Giriş

Türkiye’de modern anlamda öğretmen yetiştirme 1848’de İstanbul Fatih’te Darulmuallimin’in açılması ile başlamıştır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte öğretmen yetiştirme sistemimizde bazı değişiklikler yapılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Bursa’da, yeni eğitim sisteminin yol haritasını açıkladığı 27 Ekim 1922 tarihli konuşmasında, yapılacak inkılâplarda rehber olarak ilim ve fenin seçildiğini ifade etmiştir. Bu yaklaşıma göre yeni sistemde eğitim programları, sosyal hayat ihtiyaçlarına cevap verebilen ve çağın gereklerine uygun bir içeriğe sahip olmalıdır. Bunun için yapılması gereken şey, halkın okuryazarlık oranını artırmak, kişileri verimli fertler olarak yetiştirmektir. Bu hedeflere ulaşılabilmesi için de öğretim programları uygulamaya dönük olmalıdır. Türk toplumundaki dönüşümden bahseden Atatürk cumhuriyetle birlikte toplumun edilgen konumdan etken konuma dönüştüğünü ve “topluluk” halinde yaşayan halkın artık “millet” olduğunu belirtmiştir. Atatürk, kazanılan zaferin kalıcı hale gelmesinin öğretmenlerin çabaları ile mümkün olacağını da ifade etmiştir (Sevim, Öztoprak ve Tural, 2006, 387-389).

1926 yılında 789 sayılı “Maarif teşkilatına Dair Kanun” cumhuriyetin ilanı sonrası ilkokullara öğretmen yetiştirmeyle ilgili atılan ilk yasal adım olup bu düzenlemeyle ilkokul öğretmeni yetiştiren kurumlar köy muallim mektepleri ve şehir muallim mektepleri olarak iki kısma ayrılmıştır. Daha sonra TBMM’de 1954 yılında kabul edilen “Köy Enstitüleriyle İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun” ile ilkokullara öğretmen yetiştiren kurumlar “ilköğretmen okulu” adı altında birleştirilmişlerdir. Millî Eğitim Bakanlığı’nın 1970/10065 sayılı genelgesi ile ilköğretmen okulu mezunlarının yükseköğretim kurumlarında öğrenim görmelerine engel bir durum ortadan kaldırılmış, 1982 yılında yayımlanan 41 sayılı KHK sonrası öğretmen yetiştiren tüm kurumlar YÖK’e devredilmiş ve bu tarihten sonra ilkokul öğretmenleri YÖK bünyesinde yetiştirilmişlerdir (Tebliğler Dergisi, 1954, 185; 1970,131; Resmi Gazete, 1982, 1-64).

İlkokulların, ülkenin en ücra noktasında dahi kurulabilmeleri ve vatandaşlara temel yaşam becerileri kazandırmaları nedeniyle eğitim sistemi içinde önemli bir yeri vardır. Özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan yoksulluk ve yoksunluk, iletişim kaynaklarının fazla gelişmemiş olması, devletin vatandaşla (köylüyle) iletişim kurabilmesi için öğretmenlerin aktif rol oyna-

masını gerekli kılmıştır. Bu gerekçeler nedeniyle öğretmenlerin nitelikli yetiştirilmesi önemli bir hal almıştır.

İlkokullara öğretmen yetiştiren kurumların geçirdiği evreleri incelemek birkaç açıdan gereklidir. Öncelikle bu kurumların tecrübelerinden faydalanmak öğretmen yetiştirme sistemine katkı sağlar. Zengin bir mirasa sahip olduğumuz söylemi, bu mirasın ortaya çıkarılması ve zenginliğimizin farkına varılması ile mümkündür. Ayrıca tarihten ders alabilmek, öğretmen yetiştirme sistemimizdeki güzel örnekleri ortaya koymak, yapılan hataların farkına varmak, öğretmen yetiştirmeye yönelik politikalar oluşturulması ve kararlar alınmasında yolumuzu aydınlatılabilir.

Bu çalışmada, ilkokullara öğretmen yetiştiren kurumlarımızın geçirdiği tarihsel süreç analiz edilmiştir. Bu kapsamda bu çalışmanın amacı, ilkokullara öğretmen yetiştiren kurumlara ait kurum ve öğrenci sayılarını, öğretmen yetiştiren kurumların açılma ve kapatılma gerekçelerini, bu kurumların geçirdikleri tarihsel evreleri ortaya koymaktır. Ayrıca ilkokullara öğretmen yetiştiren kurumlar ve öğretmen yetiştirme sisteminin tarihsel bütünlük içinde incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışma 1923-2018 yılları ile sınırlıdır. Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile desenlenmiştir. Durum çalışması belli bir zaman içinde sınırlandırılmış sistemler hakkında çoklu bilgi kaynakları aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi toplamayı amaçlayan durum betimlemesidir. Bu amaca ulaştıracak veriler belgesel tarama tekniği kullanılarak toplanmıştır. Bu çalışmada, ilkokullara öğretmen yetiştiren kurumların yasal dayanakları Resmi Gazete, Tebliğler Dergisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Millî Eğitim Bakanlığı'na ait kaynaklardan taranmış, konu ile ilgili yayımlanmış kitap ve makaleler incelenmiş, elde edilen veriler betimsel çözümleme yoluna gidilmiştir. Betimsel çözümlemede amaç durumun detaylı betimlenmesidir (Cresweel'den aktaran Aydın, 2016, 97; Cresweel'den aktaran Aydın, 2016, 199).

İlk Muallim Mektepleri ve Köy Muallim Mektepleri

Türkiye Cumhuriyeti, ilkokullara öğretmen yetiştirme sistemini Osmanlı'dan devralmıştır. Cumhuriyetin devraldığı mirasa göre ilkokul öğretmenleri medrese ve darulmuallimîn ve darulmallimatlarda yetiştirilmektedir. Ancak bu sistem cumhuriyetle birlikte değiştirilmiştir (Tonguç, 1998, 97).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk ve çalışma arkadaşları devlet yönetimi ve organlarının kurumsal yapılanmalarına dönük düzenlemeler üzerine yoğunlaşmışlardır. Yapılan düzenlemelerin ana amacı cumhuriyet rejimini toplum tabanına yaymak ve cumhuriyet rejiminin toplumda kök salmasını sağlamaktır. Bunun için tüm bakanlıklar yeni sisteme uygun kendi teşkilat yapılarını kurmaya yönelik adımlar atmışlardır. Cumhuriyet devri Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilk teşkilat yasası Mustafa Necati'nin başkanlığı sırasında 1926 yılında çıkarılan Maarif Teşkilatına Dair Kanun'dur. Resmi Gazete'de yayımlanan kanunun yedinci maddesinde, ilkokullar için öğretmen yetiştiren okullar ortaöğretim statüsünde; ilk muallim mektepleri ve köy muallim mektepleri olarak iki kısma ayrılmıştır. (Resmi Ceride, 1926, 1233-1234).

İlkokullara öğretmen yetiştiren kurumların ilk ve köy muallim mektepleri olarak ikiye ayrılmasının gerekçesi Yahya Akyüz tarafından açıklanmıştır. Akyüz, bu konuda tartışmaların meşrutiyet dönemine kadar uzandığını ifade etmiştir. Köye yönelik öğretmen yetiştirilmesinde, köydeki yaşam şartlarının zorluğu, şehir merkezlerinde öğrenim gören ilkokul öğretmeni adaylarının mezuniyet sonrası köye gitmek istememeleri, öğretmen okulu çıkışlıların köylerde verimli olamamaları ve klasik öğretmen okullarının köye ait öğretmen ihtiyacını karşılayamamaları nedenleri etkili olmuştur (Akyüz, 1978, 302).

Maarif Teşkilatına Dair Kanun'un kabul edildiği yıllarda ülkede 20 ilk öğretmen okulu bulunmaktadır. Dönemin öğretmen yetiştirme politikalarında verimliliği artırmak ve öğretmen okullarını belirli merkezlerde toplamak düşüncesiyle bu okulların sayısı zamanla azalmış ve 1938 yılında sayıları 11'e kadar düşmüştür. Ancak okul sayılarındaki azalmaya karşın mezun olan öğrenci sayısı artmıştır. Bu okulların öğretim süreleri de zaman içinde değişmiş, köy enstitüleri ile birleştirildikleri tarihe kadar iki devreli altı yıllık lise dengi bir meslek okulu olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir (Öztürk, 1996, 83-84).

Maarif Teşkilatı Hakkındaki Kanun'un kabul edilmesinden sonra ilkokul öğretmeni yetiştiren okullar için yapılan ilk yasal düzenleme, 1926 yılında yasalaşan "842 sayılı İlk Mektep Muallimleri ve Muavinleri Hakkındaki Kanun"udur. Kanunun ilk maddesinde, kanunun yayımlandığı tarihte muallim muavini sıfatına sahip olanlardan en az beş senelik idadiye eşdeğer orta ve yüksek derecede öğrenim görenlere öğretmen sayılmışlardır. İlk maddedeki istenilen öğrenim şartına sahip olmayan ancak kanunun yayım tarihinde beş

senelik başarılı öğretmenlik hizmetinde bulunan muallim muavinlerine de öğretmen unvanı verilecektir. Beş senelik idadilerden veya orta mekteplerden mezun olanların ilkokul öğretmeni olabilmeleri için öğretmen okullarında okutulan ancak kendilerinin okumadığı derslerden sınava girmeleri ve sınavda başarılı olmaları şartı koşulmuştur. Eski yedi senelik idadilerden ya da liselerden mezun olanlar veya yüksekokullarda öğrenim görenler ise meslek dersleri sınavları sonrasında ilkokul öğretmeni olabileceklerdir. Ancak yükseköğrenimlerinde meslek dersleri alanlar ise meslek dersleri sınavından muaf tutulmuşlardır (Resmi Ceride, 1926, 1487).

Şehir ve kasaba ilkokulları için öğretmen yetiştiren diğer bir örgün eğitim kurumu pedagoji kurslarıdır. Bu kurslar 1926-1927 öğretim yılından itibaren Afyon, Antalya, Gaziantep ve Niğde Ortaokullarında açılmıştır. Kursların öğretim süresi iki yıldır. Ancak bu kurslar fazla ilgi görmemiş ve kısa süre sonra kapatılmışlardır (Öztürk, 1996, 113-114)

Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati, 1926-1929 yılları arası görev yaptığı sürede öğretmen yetiştirme sisteminde önemli düzenlemeler yapmıştır. Mustafa Necati bakan olarak atandıktan sonra (1926) kamuoyuna atacağı adımlarla ilgili bilgi vermiştir. Mustafa Necati'nin tespitleri ve bakanlığı esnasında atacağı adımlar şöyledir: Köy için öğretmen yetiştiren kurumlar şehir veya kasaba merkezlerindedir. Köylere eğitim hizmeti yeteri kadar götürülememektedir. Bakanlığın atacağı ilk adımlar arasında öğretmenlerin özlük haklarının düzeltilmesi, köy muallim mektepleri ile orta ve yüksek muallim mekteplerinin inşa edilmesi bulunmaktadır. Mevcut muallim mekteplerinin verimli hale getirilmesi için öğrenci sayısı az olan okulların birleştirilerek belli merkezlerde toplanması, ülkemizin içinde bulunduğu mevcut ekonomik şartlar gereği lüzumludur. Öğretmen yetiştirmede Fransa'daki Sen Klo'da yapılan sistem örnek alınacaktır. Bazı muallim mektepleri kapatılacak, bu okullara harcanan paralar araç-gereç ve personel açısından tam donanımlı okullar kurmak için harcanacaktır (Baran, 2008, 304-314).

1926 yılına kadar ilk muallim mektepleri ve pedagoji kursları ilkokullara öğretmen yetiştiren örgün eğitim kurumlarındandır. Örgün eğitim kurumları dışında, yaygın eğitim kurumları aracılığıyla da ilkokullara öğretmen yetiştirilmiştir. Yaygın eğitim kanalıyla öğretmen yetiştirmenin amacı, formal eğitim dışında kısa sürede öğretmen yetiştirmektir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ilkokullara öğretmen yetiştiren yaygın eğitim kurumları, ehliyetname imtihanları, muallimlik ehliyetnamesi kursları ve A ve B kurslarıdır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın danışma organları arasında yer alan ve 1923 yılında toplanan Birinci Heyet-i İlmiye'de alınan karar gereği, -öğretmen ihtiyacının öğretmen okullarından karşılanamaması halinde- mevcut öğretmen açığını kapatmak için sultani mezunları ile darulhilafe mezunlarına ilkokul öğretmenliğine atanma hakkı tanınmıştır. Yalnız bu öğretmenler doğrudan öğretmen olarak atanmayacaklar, sosyoloji, psikoloji, eğitim sosyolojisi, okul sağlığı, öğretim yöntemleri ve ders uygulamaları adlı derslerden altı ay kurs görecekle ve kurs sonunda başarılı olmaları halinde atamaları uygun görülecektir. Yine ilköğretim işlerinden sorumlu birimlerin tatillerde öğretmenlik ve yardımcı öğretmenlik için "ehliyetname imtihanları" açmalarının uygun olacağı da alınan kararlar arasındadır. Ehliyetnamelerin üç yıllık olan geçerlilik süresi de beş yıla çıkarılmıştır (Öztürk, 1996, 60).

A ve B kursları şeklinde açılan bu kurslardan "A Kursları", yaz aylarında iki aylık ve meslek derslerinden, "B Kursları" yıl boyunca ve alan eğitimi derslerinden oluşmuştur. Kurslara ait yönetmelikte "B Kursları"nın açılacağı yerlerin ilköğretmen okulları veya diğer okullar olduğu ifade edilmişken "A Kursları"nın açılacağı yerlere ait bir hüküm konulmamış, sadece "B Kursları" açılması için gerekli öğrenci sayısının en az 15 kişi olacağı belirtilmiştir. A ve B Kurslarına ait basın yayın organlarına ilan verilerek kamuoyu bilgilendirilmiştir. 1927 Temmuz'undan sonra yaygınlaşan bu kurslar Ankara, İstanbul, İzmir, Erzurum, Edirne, Konya başta olmak üzere birçok şehirde açılmıştır. A ve B kursları 1926-1931 yılları arasında faaliyet göstermiş, bu kurslarda yaklaşık 1000-1500 öğretmen yetiştirilmiş ilkokullar için öğretmen açığının kapatılmasında büyük katkı sağlamışlardır (Öztürk, 1996:115-120).

Köy Öğretmen Okulları ve Köy Eğitimini Yetiştirme Kursları

Uzun yıllar tartışma konusu olan köy ve şehir öğretmen okullarının farklı kaynaklardan yetiştirilmesi Mustafa Necati'nin bakanlık yaptığı dönemde somut hale getirilmiştir. Şevket Gedikoğlu bu düşüncenin gerekçelerini şöyle açıklar: Nüfusun köylerde yoğunlaşması nedeniyle köye yönelik projelere öncelik verilmelidir. Köylünün okuryazarlık oranının yükseltilmesi için okullaşmanın artırılması ve bu okullara öğretmen yetiştirilmesi, yapılması gerekli ilk işlerdendir. Yerli ve yabancı uzman raporlarında da belirtildiği üzere, öğ-

retmenler ülke koşullarına uygun olarak yetiştirilememekte ve öğretmenlerin niteliği de istenilen düzeyde değildir. Köylerde öğretmen açığı fazladır ve öğretmen eksikliğinin nedenleri, şehirde okutulan köy çocuklarının köylerde görev yapmak ve köye gitmek istememeleridir. 1936 yılında ilkokul öğretmenlerinin dağılımına bakıldığında, şehir ve kasabalardaki yaklaşık dört milyona yakın nüfusa 6.800; 12 milyon köy nüfusuna 6.950 öğretmen düşmektedir (Gedikoğlu, 1971, 15-16).

Öğretmen yetiştirme tarihimizde cumhuriyetin ilanına kadar köye yönelik öğretmen yetiştiren kurum bulunmamaktadır. Cumhuriyetin ilanı sonrasında bu anlayış değişmiş, 1926 yılından itibaren MEB ilk defa köye uygun öğretmen yetiştirmeye başlamıştır. Bu kapsamda atılan ilk adım Kayseri-Zincidere’de bir köy öğretmen okulu açılması ve Denizli Erkek Muallim Mektebi’nin köy muallim mektebine çevrilmesidir. Kayseri-Zincidere’deki köy öğretmen okulu, öğretmen yetiştirme tarihimiz içinde köye özgü açılan ilk öğretmen okuludur. Kayseri Zincidere’deki okul 1 Eylül 1932 tarihinde; Denizli’deki okul ise 1933 yılında kapatılmıştır. Bu okulların işleyişini açıklayan Köy Muallim Mektepleri Talimatnamesi 1926 yılında yayımlanmıştır. Yönetmeliğin 6. maddesine göre mezun olanlara, bakanlığın uygun göreceği köylerde altı yıldan az olmamak üzere çalışma zorunluluğu getirilmiştir. (Akyüz, 2011, 392; Tebliğler Mecmuası, 1926, 24)

Kayseri Zincidere ve Denizli köy muallim mekteplerinin kapatılma gerekçeleri üzerinde uzlaşa yoktur. Öztürk, bu okulların kapatılma gerekçeleri olarak maddi imkânsızlıklar, öğrencilerinin şehir çocukları olması ve köye uygun yaşam tarzına göre yetiştirilememeleri, maliyetli oluşları, bu mekteplere karşı görüşte olan eğitimcilerin olumsuz propagandalarını göstermiştir. 1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin ülkemizi de derinden etkilemesi ve buna dayalı millî eğitime aktarılan kaynaklarda kısıntıya gidilmesi, tüm öğretmen yetiştirme kurumları gibi Zincidere ve Denizli’deki köy öğretmen okullarını da etkilemiştir (Öztürk, 1996, 137).

Mustafa Necati’den sonra köye yönelik öğretmen yetiştirmeye öncelik veren bir diğer bakan Reşit Galip’tir. Reşit Galip mevcut öğretmen yetiştirme sisteminin aksaklıklarını görmüş ve bakanlıkta “Köy İşleri Komisyonu” adında, yetkili kişilerden oluşturulmuş bir komisyon kurmuştur. Bu komisyon, köy öğretmeninde bulunması gereken vasıfları şöyle sıralamıştır: Köy

öğretmeni, köyü değiştirebilme gücüne sahip, köyün sosyal hayatına, maddi ve iktisadi hayatına etki eden aydın bir kimliğe sahip kişidir. O, sadece okul işleri ile meşgul olmayıp okul dışında da görevleri bulunan biridir (Tonguç, 1998, 446-447).

Köyler için öğretmen yetiştirmeye yönelik ikinci girişim 1936 yılında uygulamaya konulan Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursları'dır. Bu kurslardan alınan verim üzerine, 1937 yılında İzmir Kızılçullu ve Eskişehir Mahmudiye'de, 1938'de Edirne Karaç (daha sonra Lüleburgaz Kepirtepe'ye taşınmıştır) ve 1939'da Kastamonu Göl Köy'de ileride köy enstitülerinin temelini oluşturacak köy öğretmen okulları açılmıştır. Bu okullara özel bir yönetmelik veya program çıkarılmamış, okulun iş ve işlemleri bakanlık emir ve talimatları ile yürütülmüştür. Gedikoğlu'nun verdiği bilgilere göre bakanlığın talimatlarında; köy öğretmen okullarının ilk ve orta olarak iki devreli olduğu, köy öğretmen okullarına köy çocuklarının dışında öğrenci alınmayacağı yer almıştır. Okul müfredatındaki dersler ziraat, sanat, kooperatifçilik, köy kâtipliği ve meslek dersleridir (Gedikoğlu, 1971, 28-29)

Köy öğretmen okulları üç kısımdan oluşmuştur. İlk kısım köy çocukları için beş sınıflı ilkokulu bitirmelerine olanak sağlayan ayrıca eğitmenler için uygulama okulu olarak kullanılan kısımdır. İkinci kısım öğretmen okulunun omurgasını oluşturan orta kısımdır. Bu kısımda hem resmi ortaokul müfredat programı hem de meslek (ziraat, kooperatifçilik, demircilik vs.) dersleri okutulmuştur. Orta kısımdan mezun olanlar ya hayata atılmışlar ya da üst öğrenime devam etmişlerdir. Öğretmen okulu olan son kısımda ise öğretmenlik mesleğine uygun eğitim verilmiştir (Öztürk, 1996,154).

Köye yönelik öğretmen yetiştirme düşüncesinin ortaya çıkmasında nüfus verileri de etkili olmuştur. 1935 yılında köylerin durumu şöyledir: Nüfusu 400'den az olan 32.367 köy; nüfusu 400-1.200 arası 6.932 köy ve nüfusu 1200'den fazla 514 köy bulunmaktadır. Yapılan hesaplama göre bu köyler için yaklaşık 47.867 öğretmene ihtiyaç duyulmaktadır. Eldeki şartlar bu sayıda öğretmeni karşılayacak nitelikte değildir. Aynı zamanda okul çağında olan nüfus incelendiğinde, 130 ile 140 bin civarında öğrencinin çağ nüfusunda olduğu, toplamda okutulamayan 1.100.000 çocuğun bir milyonunun köylerde yaşadığı tespit edilmiştir. Köyde okutulamayan çocukların büyük çoğunluğu nüfusu 400'ün altında olan köylerde yaşamaktadır (Koçer, 1974, 95-96).

Bu veriler köye öğretmen yetiştirmenin ne kadar gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak köye öğretmen yetiştirmede kaynak sorunu da yetkilileri düşündürmektedir. Sorunu çözecek ama maliyeti de fazla olmayacak bir çözüm bulunmalıdır. Bu arayış, eğitim kurslarının açılmasına zemin hazırlamıştır.

Eğitmenlik, kısaca askerliğini çavuş veya onbaşı olarak yapanlardan yararlanarak öğretici yetiştirme düşüncesidir. Bu düşüncenin kökleri Osmanlı'ya kadar uzanır. O dönemde de çavuş, onbaşı ve er olarak orduda görev yapanlardan öğretmen yetiştirme düşüncesi bir tedbir olarak düşünülmüş ancak o günün şartlarında bu düşünce, uygulama imkânı bulamamıştır (Tonguç, 1998, 129).

Eğitmen kursları fikrinin nereden çıktığı üzerine uzlaşısı yoktur. Eğitim kurslarına Atatürk'ün fikir babalığı yaptığını söyleyenler olduğu gibi Muhafız alayı Kumandanı İsmail Hakkı Tekçe'yi fikir babası görenler de vardır (Öztürk, 1996,141). Kaplan ise eğitimlik kurslarının mimarı olarak İsmail Hakkı Tonguç'u görür. Tonguç'un Eskişehir, Çorum, Kayseri ve Yozgat köylerinde inceleme yaparken orada bazı gençlerin kendi köylerinde doğaçlama bir şekilde okuma yazma-kursu açtıklarını görmesi, kendisinde eğitimlik kursu fikrini oluşturmuştur. Kaplan, Eğitim Bakanı Genel Müfettişi Tahsin Özer'in Trabzon'da yayımlanan Yeni Yol Gazetesi'nin 13 Mayıs 1939 tarihli sayısında eğitimlik fikrinin kaynağı olarak Atatürk'ü gösterdiğini ifade etmiştir. Eğitim kurslarının açılış süreci, Süper Sabah Gazetesi'nin 17 Nisan 1987 tarihli nüshasında İsmail Hakkı Tonguç'la yapılan bir söyleşide dile getirilmiştir. Bu söyleşide Tonguç'un o dönem Gazi Eğitim Enstitüsü'nde resim öğretmeni olduğu, eğitimlik kursu fikrini gerçekleştirmek için Saffet Arıkan tarafından İlköğretim Genel Müdürü olarak görevlendirildiği ifade edilmiştir. İlköğretim Genel Müdürü olarak atanmasından sonra Tonguç, İzmir Eğitim Müdür Yardımcısı Hasan Ali Yücel'i, Ankara İlköğretim Müfettişi Emin Sosyal'ı ve Tekirdağ İlköğretim Müfettişi Mustafa Görkey'i eğitimlik teşkilatını kurmaları için görevlendirmiştir (Kaplan, 2002, 19-21).

Fikir babası kim olursa olsun kolay yoldan ve oldukça ekonomik bir şekilde bu uygulamanın başlatılması ile verimli sonuçlar alınmıştır. Bu kursların eğitim-öğretim işleri ilköğretim müfettişi Emin Sosyal'ın koordinatörlüğünde iki ilköğretim müfettişine verilmiştir. İlk olarak 1936 yılında Eskişehir Çifteler

Çiftliği'nde deneme mahiyetinde açılan eğitim kursları 1937 yılından sonra yaygınlaşarak İzmir, Edirne, Kocaeli, Erzincan, Kars, Kastamonu, Kayseri, Manisa ve Malatya'da olmak üzere toplamda 10 ilde 11 eğitim kursu açılmıştır. Köy eğitim kursları 1946 yılına kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Faaliyette buldukları süre içinde 8.543 eğitimciyi yetiştiren bu kursların kapatılma sebepleri arasında en önemlisi Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un MEB'deki görevlerinden alınmalarındır. Eğitim kurslarında yetişen öğretmenler vasıtasıyla 6.598 köyde ilköğretim açılmıştır (Öztürk, 1996, 143-148).

Köy eğitim kurslarının açılış gerekçesi, TBMM'ye sunulan Maarif, Dâhiliye, Ziraat ve Bütçe encümenlerinin hazırladıkları raporda açıklanmıştır. Rapora (1937) göre, ilköğretim çağına olup okulsuzluk ve öğretmensizlik nedeniyle öğrenim göremeyen çocuk sayısının çokluğu, öğretmen açığının fazlalığı, köy öğretmeninden beklentinin eğitim, öğretim ve tarım işlerini yürütebilecek nitelikte oluşu ancak mevcut öğretmen okullarının köye uygun, faydalı olacak öğretmen yetiştirememesi farklı bir adım atmayı gerekli kılmaktadır. Aynı zamanda yetiştirilen öğretmenler köyün kültür ve iş hayatını geliştirmede ve köylüye etkide bulunmada yetersiz kalmaktadır. Köy eğitiminin şehirlerden farklı oluşu, köy eğitimi yetiştirmeyi düzenleyen kanunu çıkarmayı gerekli kılmaktadır (TBMM, 1937, 1-2).

Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan ilköğretim meselesinin çözülmesini öncelikli sorun olarak değerlendirmiş ve İsmail Hakkı Tonguç'u İlköğretim Genel Müdürü olarak görevlendirmiştir. Tonguç, konu ile ilgili bir rapor hazırlamıştır. Raporda öne çıkan maddeler şunlardır: Ülkede uygulanan eğitim-öğretim modeli ülke gerçeklerine uymamaktadır. Okul ve müfredatlar şehirlere göre düzenlenmiştir. Oysa nüfusun %70'i köylerde yaşamaktadır. Köylünün kalkınabilmesi için sadece köylü çocukları değil köydeki her bir fert de yetiştirilmelidir. Köy öğretmenleri yetiştirilirken teorik bilgilerinin yanında köye ait bilgileri de öğrenmelidir. Bunun için öğretmenlerin özel olarak yetiştirilmeleri gereklidir (Sevinç vd, 2016, 260).

Köy eğitim kursları ilk olarak Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'ın başkanlığı döneminde uygulanmıştır. Yapılan pilot uygulamaların başarılı olması, bu kursların hem yaygınlaşmasını hem de yasal statü kazanmasını sağlamıştır. Bu nedenle meclis, 3383 sayılı Köy Eğitimcileri Kanunu'nu yasalaştırmıştır. Resmi Gazete'de yayımlanan kanuna göre öğretmen gönderilmesi uygun ol-

mayan köylerin ziraat yapmaya elverişli okul veya çiftliklerinde, Millî Eğitim ve Ziraat Bakanlığı'nca açılacak kurslarda köy öğretmenleri yetiştirilecektir. Köy öğretmenleri, köylüye eğitim-öğretim hizmetleri sunmanın yanı sıra köylünün zirai işlerinin bilimsel yöntemlere göre yapılmasında köylüye rehberlik etmekle görevlendirilmiştir (Resmi Gazete, 1937, 8367).

Köy öğretmeni kursları ülke genelinde belirli bir program dâhilinde ve her coğrafi bölgede en az bir öğretmen kursu olacak şekilde açılmıştır. Eğitim kurslarına seçilecek öğrenci sayısı bölgelere göre belirlenen kontenjanlarla sınırlandırılmıştır. 1939 yılı itibarıyla, 15 öğretmen kursu -Güneydoğu Anadolu Bölgesi hariç- her bölgeden en az iki il seçilerek açılmıştır. Eğitim kursu açılan merkez iller, sayıları 3 ile 6 arasında değişen yakın illerden öğrenci temin etmişlerdir (Sarı ve Uz, 2017, 43-44).

Hasan Âli Yücel MEB'in bütçe görüşmelerinin yapıldığı 25 Mayıs 1939 tarihinde öğretmenlerin faaliyetleri hakkında meclisi bilgilendirmiştir. Yücel öğretmenlerin çalışmalarından genel memnuniyetin olduğu, öğretmenlerin 9-13 arasındaki çocukları okutmalarının yanı sıra akşam dersleri ile yetişkinlere de okuma-yazma öğrettiklerini, köy okullarının yapımında yardımcı oldukları, 54 ilde çalışan öğretmenlerin sayısını artırmak istediklerini ifade etmiştir (Yücel, 2018, 81).

Eğitmenlerin yetiştirilmelerinde Tarım Bakanlığı ile ortak hareket edilmiştir. Tarım Bakanlığı, eğitim kurslarında tarım işlerinden sorumlu bir şefi öğretmenlerin eğitiminden sorumlu şef olarak görevlendirmiştir. Tarım dersleri ve kültür derslerinin eğitim süresi toplam altı-yedi ayı bulmuştur. Eğitim kurslarının dersleri ve saatleri ise şöyledir: Türkçe (yazı, okuma, sözlü-yazılı anlatım) 210-285 saat; Aritmetik ve Geometri 175-240 saat; Yurt ve Yaşama Bilgisi 210-285 saat; İşlik dersleri 50-60 saat; Eğitim Bilgisi (köy eğitimi, çocuk bilgisi, öğretim metodu, ders uygulaması ve tartışması) 85-90 saat toplamda 730- 960 saat (Kaplan, 2002, 25-28).

1935-1936 öğretim yılında pilot uygulama ile başlayan eğitim yetiştirme uygulaması zamanla gittikçe yaygınlaştırılmış ve sayıca artırılmıştır. Yetiştirilen eğitimci sayısının dalgalı büyümesinde ilk uygulama olmanın yarattığı olumlu hava, siyasi güçlerin sisteme olan desteği gösterilebilir. Okul sayısının artırılmasına bağlı olarak öğretmenlerin görev yaptığı okul sayısında da artışlar yaşanmıştır. Eğitimcilerin eğitim sistemi içinde hizmet verdiği öğrenci sayısı da yaşanan gelişmelere paralel olarak artmıştır.

Eğitmen kurslarının kapatılma tarihini 1946 yılı görenler olduğu gibi (Öztürk gibi) 1948 olarak görenler de (Gedikoğlu gibi) vardır. 1946 yılının kapatılma tarihi görülmesinin nedeni, eğitmen kursları ile ilgili yapılan düzenlemelerden kaynaklanmış olabilir. Bakanlığın en son açtığı eğitmen kursları Nisan-1947’de 12. Dönem kurslarıdır. Bakanlık daha sonra 17/04/1948 tarihinde illere gönderdiği genelge ile eğitmen kursları aşamalı olarak kapatılmıştır. Bakanlığın genelgesinde, kendi isteği ile ayrılmak isteyen veya başarısızlığı tespit edilen, öğrenci sayısı azalan ve başka yere tayin istemeyen eğitmenlerin görevlerine son verilmesi, eğitmenlerden görevlerine son verilenlerin yerine yeni eğitmen alınmaması, kurulacak komisyonla iller için ayrılan kontenjanın dışındaki eğitmenlerin görevlerine hemen son verilmesi istenmiştir. Bu nedenle kapatılma tarihi olarak 15 Nisan 1947 daha doğru bir tarih olarak görünmektedir. Çünkü eğitmen kurslarının en son açılış tarihi 15 Nisan 1947’dir ancak bakanlık kadrolarında eğitmenler 1963 yılına kadar faaliyetlerine devam etmişlerdir (Sarı vd, 2017,45; Gedikoğlu, 1971, 213-214; Resmi Gazete, 1963, 2).

Tablo 1: Yıllara göre yetiştirilen eğitmen, eğitmenli okul ve eğitmenlerin yetiştirdiği öğrenci sayısı (Kaynak: Kaplan, 2002, 36).

Öğretim Yılı	Yetiştirilen Eğitmen Sayısı	Eğitmenli okul	Eğitmenlerin Görev Yaptığı Okullarda Öğrenim gören öğrenci sayısı
1935-1936	84	-	-
1936-1937	484	79	2.450
1937-1938	870*	546	17.440
1938-1939	1.070	1.872	59.122
1939-1940	1.200	3.607	115.465
1940-1941	854	5.010	156.418
1941-1942	532	6.400	171.635
1942-1943	1.012	5.940	172.836
1943-1944	544	6.624	198.563
1944-1945	574	7.341	203.402
1945-1946	923	7.536	209.780
1946-1947	528	8.403	213.824

*:29’u kız öğrencidir.

Köy Enstitüleri

Cumhuriyetin ilk yıllarında tartışılan köye uygun nitelikte öğretmen yetiştirilmesinin son somut örneği köy enstitüleridir. Köy eğitimliği kursunun başarılı sonuçları köy enstitülerinin açılmasına dayanak teşkil etmiştir. Köy enstitüleri kendisinden önce köye öğretmen yetiştiren kurumlardan farklıdır. Bu farkın nedeni, köy enstitülerinde köylü çocuğunun kendi köyünde yetiştirilerek kendi köyünün eğitim-öğretim işleri ile sorumlu kılınmasıdır. Ayrıca köy enstitüsü öğretmenleri köy eğitimlerinin yerine atanmamışlardır. Eğitimciler bakanlık her köye öğretmen verinceye kadar nüfusu az olan köylerde görev yapmaya devam etmişlerdir.

Köy enstitülerinin öğretim programları incelendiğinde program iki aşamadan oluşur. İlk aşamada, ilk üç yıl için tüm adaylara ortak bir müfredat programı sunulmuştur. Üçüncü yıl sonunda yapılan değerlendirmede öğretmenliğe kabiliyeti olanlar öğretmenlik bölümüne, öğretmen olamayacağı düşünülenler sağlık veya tarım bölümlerine yönlendirilmişlerdir (Türkoğlu, 2010, 323-324).

Köy enstitülerinde yıllık 46 hafta ders görülmektedir. Bu sürenin yarısı kültür derslerine, dörtte biri tarım çalışmalarına, dörtte biri de teknik-sanat ve yazı çalışmalarına ayrılmıştır. Ders işleniş şekline uygun olarak yerine getirilmiştir. Her öğrencinin bir müzik aleti çalması, ata, motosiklete, bisiklete binmesi, ulusal oyunlara katılması mecburi tutulmuştur. Enstitülerde derslere -günaşırı şekilde- beden eğitimi veya yarım saatlik ulusal oyunlarla başlanmış, çarşamba veya cumartesi öğleden sonraları okul genel kurulları toplantıları yapılmıştır (Kaplan, 2002, 51-52).

Köy enstitülerinin kurulması ile ilgili kanun 17 Nisan 1940 tarihinde TBMM'de kabul edilerek Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanunun meclis görüşmelerinde şiddetli tartışmalar yaşanmıştır. Kanuna muhalif olanlar bu yasanın köylü ile şehirli ayırımına yol açtığına, öğrencilere verilmesi öngörülen ücretin düşük ve öğretmenlere getirilen zorunlu hizmetin süresinin uzun olduğuna dair eleştirilerini dile getirmişlerdir. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, yapılan itirazları tek tek cevaplandırmış ve kanunu, köylünün tahsil derecesini yükseltmek için atılan bir adım olarak açıklamıştır. Bakan Yücel konuşmasında, ülke genelinde 40 bin köy olduğunu söylemiştir. Bu köylerin beşte birinde nüfus 400'den fazla; beşte dördünde

ise nüfus 400'den azdır. Bakan, toplam 17 milyon nüfusun 13 milyonunun köyde ikamet ettiğini, köyde okul çağında bulunan nüfusun ancak %25'inin okutulabildiğini bildirmiştir. Köylerin durumu böyleyken şehirlerde oturan çocukların ise %80'i okutulmaktadır. Bakana göre kanun köylü şehirli ayrımı yapmamaktadır ancak köylerde öğretmen eksikliği gibi çözülmesi zaruri bir sorun bulunmaktadır. Köye öğretmenin gitmeme nedeni öğretmenlerin amaç ve dava yoksunluğunda aranmamalıdır. Sorun, şehirde yetişen öğretmenlerin köyün şartlarına uyum sağlayamamalarıdır. Ayrıca daha önce köye yönelik öğretmen yetiştiren okulların tecrübeleri göstermiştir ki, köyde yetişmeyen öğretmen köye dönmemektedir. Bakan Yücel, bir diğer eleştiri konusu olan enstitü mezunlarına verilen ücretin azlığı ve mecburi hizmet süresinin fazlalığı üzerine verdiği cevapta, enstitü mezunlarına verilen ücretin az olduğunu kabul etmiş ancak bunun öğretmenlere verilen ev, zirai aletler ve arazi ile çözüleceğini ifade etmiştir (Resmi Gazete, 1940, 13682; TBMM, 1940, 70-95). Kanununun meclis görüşmelerine 278 vekil lehte oy kullanırken 148 vekil oylamaya katılmamıştır. Meclisin yasayı 1940 yılında kabul ettiği düşünülürse, köy enstitüleri için ilk andan itibaren bir muhalefetin olduğu görülür (TBMM, 1940, 99-102).

Köy enstitüleri kanunu birkaç yenilik getirmiştir. Bu yenilikler şunlardır: Köy öğretmeni adayının köyden alınması, köy çocuklarının köy şartları içinde yetiştirilmesi, mezunlarını kendi köyüne göndermesi, öğretmenlik mesleğine yeteneği olmayanları farklı mesleklere yönlendirerek insan kaynağı israfının önüne geçilmesi, öğrencilerin topluma faydalı olacak şekilde yetiştirilmesi ve köylü için gerekli demircilik, yapıcılık, dülgerlik, ev idaresi, dikiş, hasta bakıcılığı gibi mesleklerle donatılarak yetiştirilmesidir. Köy enstitüleri açılırken ülkenin coğrafi durumu da göz önünde bulundurulmuştur. Sayıları toplam 21'i bulan enstitüler ülke geneline dengeli olarak dağıtılmıştır (Koçer, 1967, 118).

Köy enstitülerinin müfredat programlarında 1943, 1947 ve 1953 yıllarında üç önemli değişiklik yapılmıştır. İlk program enstitülerin iş ilkesine bağlı, köyün kalkınmasına öncülük edecek, üretim gücünün artırılmasını sağlayıcı içeriktedir. Müfredatta 1947 yılında yapılan ikinci değişiklikle programlardaki iş eğitimi derslerinin ders saatleri azaltılmış, teorik ve kültür derslerine ağırlık verilmiştir. (Şahin, 1994,60).

Gedikoğlu, köy enstitülerinde yaşanan program değişikliklerini üç kategoride incelemiştir. İlk kategori enstitülerin 1943 programıdır. Enstitüler için 1947'de ikinci müfredat değişikliği yapılmıştır. 1943 ile 1947 programları arasındaki en önemli fark, 1947 programının iş eğitimi ilkesinden uzaklaşması, daha teorik, üretici olmayan bir insan yetiştirmeyi öncelemesidir. 1953 tarihli son düzenlemede hem programların ismi değiştirilmiş (Köy Enstitüleri Programı yerine Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı olarak) hem de programda önemli düzenlemelere gidilmiştir. Genel ders saatleri sayısında azalma, bazı derslerin adlarının değiştirilmesiyle yeni derslerin içeriğinin eski dersleri kapsamaması, din derslerinin müfredata girmesi, iş dersi ve tarım dersinin ders saatlerinin yaklaşık olarak yarı yarıya azaltılması, tarım derslerinin azaltılması ile enstitülere ait arazilerin öğrenciler dışında diğer kişilerce (gündelikçi işçiler gibi) işletilmesi, enstitülerdeki program değişikliklerinin ana başlıklarıdır (Gedikoğlu, 1971, 196; Gedikoğlu, 1971, 219-222; MEB, 1953, 31-36).

MEB İlk Öğretim Umum Müdürlüğü yayımladığı genelgede, (1955/1518), ilköğretim işlerini planlamak için öğretmen okullarında yapılacak düzenlemeleri açıklamıştır. Bakanlık, köylerdeki öğretmen ve eğitmen açığını kapatmak, açılacak köy enstitülerinin yerlerini ve alınacak öğrenci sayısını belirlemek için bir plan hazırlamıştır. Bakanlığın planında on yıl içinde toplam 24 köy enstitüsü açılacağı bildirilmiştir. Aşağıda ismi geçen köy enstitülerine ek olarak Muş ve Bingöl Dolayı, Siirt ve Van Dolayı, Akdeniz Kıyısı ve Karadeniz Kıyısı olmak üzere dört köy enstitüsü daha açılması planlanmıştır ancak Van-Erciş Ernis Köy Enstitüsü hariç diğer köy enstitüleri açılmamıştır (Tebliğler Dergisi, 1945, 348).

Köy enstitüleri, belli niteliklere sahip yerlerde kurulmuştur. Köy enstitüsünün kurulması için kamuya ait tarıma uygun arazinin bulunması, arazinin verimli olup işlenmesinin kolay olması ve seçilen yerin iki-üç il için merkezi konumda olması, hava, su ve sağlık koşulları açısından uygun yerlerin olması gerekli şartlardır (Şeren, 2008, 213).

Tablo 2: Köy Enstitülerinin İsimleri, Açılış Yılları ve Açıldığı Bölge (Kaynak: Gedikoğlu'nun (1971, 40-47) kitabından yararlanılarak oluşturulmuştur).

Sıra No	Enstitü Adı	Açılış Yılı	Coğrafi Bölge
1	İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü	1937	Ege Bölgesi
2	Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsü	1937	İç Anadolu Bölgesi
3	Lüleburgaz Kepirtepe Köy Enstitüsü	1938	Marmara Bölgesi
4	Kastamonu- Göl Köy Enstitüsü	1939	Karadeniz Bölgesi
5	Malatya Akçadağ Köy Enstitüsü	1940	Doğu Anadolu Bölgesi
6	Antalya Aksu Köy Enstitüsü	1940	Akdeniz Bölgesi
7	Samsun Ladik Akpınar Köy Enstitüsü	1939	Karadeniz Bölgesi
8	Adapazarı Arifiye Köy Enstitüsü	1940	Marmara Bölgesi
9	Trabzon Vakfıkebir Beşikdüzü Köy Enst.	1940	Karadeniz Bölgesi
10	Kars Cılavuz Köy Enstitüsü	1940	Doğu Anadolu Bölgesi
11	Adana Bahçe Düziçi Köy Enstitüsü	1940	Akdeniz Bölgesi
12	Isparta Gönen Köy Enstitüsü	1940	Akdeniz Bölgesi
13	Balıkesir Savaştepe Köy Enstitüsü	1940	Ege Bölgesi
14	Kayseri Pazarören Köy Enstitüsü	1940	İç Anadolu Bölgesi
15	Ankara Hasanoğlan Köy Enstitüsü	1941	İç Anadolu Bölgesi
16	Konya Ereğli İvriz Köy Enstitüsü	1941	İç Anadolu Bölgesi
17	Sivas Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü	1942	İç Anadolu Bölgesi
18	Erzurum Pulur Köy Enstitüsü	1942	Doğu Anadolu Bölgesi
19	Diyarbakır Ergani Dicle Köy Enstitüsü	1944	G.Doğu Anadolu Bölgesi
20	Aydın Ortaklar Köy Enstitüsü	1944	Ege Bölgesi
21	Van Erciş Ernis Köy Enstitüsü	1948	Doğu Anadolu Bölgesi

Not: 1940 öncesi açılan dört köy öğretmen okulu (İzmir, Eskişehir, Lüleburgaz ve Kastamonu) 1940 yılında köy enstitüsüne dönüştürülmüştür.

Millî Eğitim Bakanlığı'nun 1947 yılında yaptığı düzenlemeyle Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün köy enstitülerine öğretmen yetiştirme görevini üzerinden alması, köy enstitülerinin kapatılma sürecinde ilk adımdır. 1948 yılında yasalaşan 5210 sayılı yasa ile köy okulları ve enstitülerini yapmada köylülere yüklenen sorumluluklar kaldırılmış, enstitülere tahsis edilen demirbaşlar geri alınmıştır. 1950 yılında yasalaşan 5541 sayılı yasayla köy enstitülerine alınacak öğrencilerin köy çocuğu olma şartı esnetilerek enstitülerin 2000 nüfusun altında kalan kasabalardan da öğrenci alabileceği kararlaştırılmıştır (Tebliğler Dergisi, 1947, 243-245; Resmi Gazete, 1948, 14110; Resmi Gazete, 1950, 17786)

1946 seçimleri sonrası Millî Eğitim Bakanları Şemsettin Sirer ve Tahsin Banguoğlu ile İlköğretim Genel Müdürü Yunus Kazım Köni köy enstitüleri sisteminde yeni düzenlemelere girişmişlerdir. Ayrıca dönem içinde dikkati çeken bir diğer husus, yeni kayıt olan öğrenci sayısı azalırken enstitülerden ayrılan öğrenci sayısının kayda değer miktarda artmasıdır. 1946-1950 arasında enstitülere kaydolan ortalama öğrenci sayısı 2.500 iken mezun olamadan çeşitli nedenlerle enstitülerden ayrılan öğrenci sayısı yaklaşık 1.000 kişidir (Gedikoğlu, 1971, 184-190).

Öğretmen yetiştirme sistemi içinde yer alan ve çokça tartışılan köy enstitüleri 1954 yılında ilköğretmen okulu adını alarak fiilen kapatılmıştır. Bu tarihten sonra ilkokul öğretmenleri tek kaynaktan yetiştirilmişlerdir.

Yüksek Köy Enstitüleri

Köy enstitülerinin açılmasından bir müddet sonra Hasanoğlan Köy Enstitüsü bünyesinde Yüksek Köy Enstitüsü açılmıştır. Tonguç'un Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün açılmasında büyük emeği vardır. Tonguç, İsmet İnönü ile birlikte Pazarören, Yıldızeli, Ladik Köy Enstitüleri gezisi sonrası köy enstitülerine öğretmen yetiştirmede ayrı bir kaynağa ihtiyaç duyulduğunu tespit etmiştir. Bunun üzerine İlköğretim Genel Müdürü Tonguç'un 19 Eylül 1942 tarihinde Yüksek Köy Enstitüsü'nün açılmasına uygun görüş yazısı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun da onayıyla Hasanoğlan'da Yüksek Köy Enstitüsü açılmıştır (Kocabaş, 2013, 15).

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü 1943-1947 yılları arasında hizmet vermiş, bu süre içinde 688 erkek ve 80 kız olmak üzere toplamda 768 kişi mezun

edilmiştir. (Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967, 63) Köy enstitüsünde yapılan 1947 düzenlemesi ile Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün köy enstitülerine öğretmen yetiştirme görevi sona erdirilmiştir. Gedikoğlu yapılan bu değişikliği kurumun kapatılma tarihi olarak değerlendirir (Gedikoğlu, 1971, 200-203).

İlköğretmen Okulları

Cumhuriyetin ilk yıllarında köye özgü öğretmen yetiştirme düşüncesi 1950'li yıllara gelindiğinde önemini yitirmeye başlamıştır. Bu düşüncenin ortaya çıkmasında nüfus yapısındaki değişikliklerle uluslararası alanda yaşanan gelişmelerin etkili olduğu söylenebilir. Yeni süreçte ilkokul öğretmenlerinin ortak bir merkezde yetiştirilme fikri ağırlık kazanmıştır.

Demokrat Parti, köye özgü öğretmen yetiştirme fikrine karşıdır. Bu durum partinin 1946 yılında yayımladığı tüzükte ortaya konulmuştur. Tüzüğün "Millî Eğitim İşleri" başlığı altındaki 35. maddesinde ifade edilen "öğretmenler arasında zümre farklılığının kaldırılması" ibaresi Demokrat Parti'nin köy ve şehir öğretmenlerinin ayrı kaynaklarda yetiştirilmesine karşı olduklarının göstergesidir (Demokrat Parti Tüzüğü, 1946, 10).

Köy enstitülerinin ilköğretmen okullarına dönüştürülmesi ile ilgili kanun değişikliği 20 Ocak 1954 ile 27 Ocak 1954 tarihleri arasında mecliste görüşülmüştür. İlköğretmen okullarının açılma gerekçesi TBMM Tutanak Dergisi'nde kayıtlara girmiştir. Buna göre mevcut öğretmen yetiştirme sisteminde öğretmenlere farklı görevler verilmiş, öğretmenlere taşıyamayacağı sorumluluklar yüklenmiştir. Köy enstitüsü mezunlarından hem öğretmen, hem ziraatçı hem de sanat öğreticisi olmaları beklenilmektedir. Şehir öğretmen okulu mezunlarına 105 lira maaş verilirken köy enstitüsü mezunu öğretmenlere verilen 20 liralık maaş düşüktür. Ayrıca aradaki farkı kapatmak için öğretmene vad edilen araç-gereçler de temin edilememiştir. Köy enstitüsü kanunuyla köylü-şehirli diye iki farklı öğretmen grubu oluşturulmuştur. Kanun bu farklılıkları ortadan kaldırmak için hazırlanmıştır (TBMM, 1954, 259-279).

İlköğretmen okulları uzun süre ilkokullara öğretmen yetiştirme işlevini yerine getirmiştir. Bu okulların orta düzeyde bir okul olarak görülmesi ve mezunlarının lise denkliği alabilmeleri için lise denklik sınavlarına girmek zorunda oluşları bakanlık yetkililerini harekete geçirmiştir.

İlköğretmen okullarında kademeli olarak lise programı uygulamaya konulmuş, ilköğretmen okullarının ismi öğretmen liseleri olarak değiştirilmiştir. Ayrıca ilkokullara öğretmen yetiştirmek için 1973-1974 öğretim yılından itibaren iki yıllık eğitim enstitüleri açılmıştır. Bu kurumlar 1982 yılında YÖK'e devredilinceye kadar ilkokullarla öğretmen yetiştirmeye devam etmişlerdir (Başer, Kırıcı, Başbuğ, Tezcan ve Şibik, 1995, 17-18).

İlköğretmen okullarının 1970-1971 yılında öğretim sürelerinin artırılması ile ilköğretmen okullarında genel lise müfredatları uygulanmaya konulmuş, müfredatlarındaki öğretmenlik meslek derslerinin sayısı artırılmıştır. Yeni yapılanma sonrası ilköğretmen okullarının statüsü yükseltilmiş, programları daha kapsamlı hale getirilmiş ve mezunları, genel lise mezunları ile denk sayılmaya başlanmıştır. Böylelikle ilköğretmen okulu mezunlarının lise mezunu sayılabilmeleri için gerekli olan fark dersi verme zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Ayrıca ilköğretmen okulu mezunu öğretmenlerin yükseköğrenim kurumlarına girmeleri önündeki bir engel de ortadan kaldırılmıştır (YÖK, 1998, 4-5).

Ergün, ilköğretmen okullarının öğretmen liselerine dönüşmesinin nedeni olarak ilköğretmen okullarının kalite eksikliğini giderme düşüncesi olduğunu ifade etmiştir. 222 sayılı yasa ile ilköğretim kurumları öğretim süresinin sekiz yıla çıkarılması ilkokul öğretmenlerinin daha donanımlı ve daha üst kademelerde öğrenim görmelerini gerektirmiştir. Ergün'e göre mevcut ilköğretmen okulu yapısı bu haliyle ihtiyaca cevap verememektedir. Bu kapsamda ilköğretmen okullarının yapısı değiştirilerek sınıf öğretmenlerinin açılacak iki yıllık eğitim enstitülerinde yetiştirilmeleri sağlanmıştır. Ancak Ergün'e göre yaşanan toplumsal olayların tesiriyle 80'lerin öğretmen yetiştirme sisteminde karmaşıklıklar yaşanmıştır (Ergün, 1987, 15).

İki Yıllık Eğitim Enstitüleri

Cumhuriyetin yarım asırlık tecrübesi, ulusal ve uluslararası arenada yaşanan gelişmeler, ülkemizde planlı kalkınma hamlelerinin başlatılması, öğretmenlerin yükseköğretim kurumlarında yetiştirilmesi düşüncesinin yaygınlık kazanmasına neden olmuş, bu gerekçeler öğretmen yetiştiren kurumlarda yeniden yapılanmayı zorunlu hale getirmiştir.

MEB Araştırma ve Koordinasyon Dairesi'nin yayımladığı 1974 yılı değerlendirme raporunda, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun öğretmen

yetiştirmeye ait hükümlerinin 1973-1974 ve 1974-1975 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulduğu ifade edilmiştir. Rapora göre, 1974-1975 öğretim yılından 89 ilköğretmen okulunun 39 tanesi öğretmen yetiştiren iki yıllık enstitülerine dönüştürülecektir. Dönüştürme işlemlerine öncelikli olarak Doğu Anadolu Bölgesi'nden başlanacaktır. Durumları yüksekokuluna dönüştürmeye uygun görülmeyen ilköğretmen okulları yatılı öğretmen liselerine çevrilecektir (Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma ve Koordinasyon Dairesi, 1974, 40-42).

1975 yılında sınıf öğretmeni yetiştiren kurum sayısı 33'tür. İlköğretmen okulları bünyesinde teşkilatlanan eğitim enstitüsü sınıf öğretmenliği bölümleri ihtiyaç halinde branş öğretmeni de yetiştirebileceklerdir. Ancak bu uygulanamamıştır. Ortaokullara öğretmen yetiştiren eğitim enstitüleri ile sınıf öğretmeni yetiştiren eğitim enstitülerinin isim karışıklığını önlemek için sınıf öğretmeni yetiştiren kurumlara "iki yıllık eğitim enstitüleri" adı verilmiştir (Öztürk, 1996, 162-163).

25 Ağustos 1973 tarihli ve 456 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla ilköğretmen okulları 1974-1975 öğretim yılından itibaren öğretmen liselerine dönüştürülmüştür. Daha sonra 21 Mart 1974 tarihli ve 191 sayılı Talim Terbiye Kurulu Kararı ile ilkokul öğretmenlerinin iki yıllık eğitim enstitülerinde yetiştirilmeleri kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda 33 öğretmen lisesi iki yıllık eğitim enstitüsüne dönüştürülmüştür. Bu okulların sayıları 1976'da 50'yi bulmuştur (Okçabol, 2005, 68).

MEB bünyesinde ilkokul öğretmenleri yetiştirmenin tarihi gelişimi üç devreye ayrılabilir. İlk devre 1923-1935 yılları arasını kapsar. Bu dönemde daha çok arayışlar ön plana çıkmıştır. Dönem sonunda köy ve şehir öğretmenlerinin ayrı kaynaklardan yetiştirilmesine kesin olarak karar verilmiştir. İkinci aşama 1936-1954 yılları arasını kapsar. Bu dönemde köy ve şehir ilkokul öğretmenleri köy ve şehir öğretmen okullarında yetiştirilmişlerdir. Son dönem ise 1954-1982 yılları arasındır. Bu süreçte öğretmen yetiştirmede tek kaynağa dönülmüş, ilköğretmen okullarının statüsü lise düzeyine yükseltilmiş, böylelikle ilköğretmen okulu mezunlarının yükseköğretim almaları önündeki engel kaldırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sonrası ilkokul öğretmeni yetiştirmede yaşanan değişimlerde kırılma noktalarından biri 1982 yılında öğretmen yetiştiren kurumların YÖK'e devredilmesidir.

Eğitim Yüksekokulları ve Eğitim Fakülteleri

12 Mart Muhtırası sonrası kurulan Nihat Erim Hükümeti eğitim sisteminde köklü değişiklikler yapmıştır. Ülkenin geri kalmışlığını eğitim sistemine bağlayan hükümet yetkilileri, eğitim reformu kapsamında millî eğitim sistemi ve öğretmen yetiştirmeyi kapsayan bir düzenleme yapmıştır. 1971 yılında toplanan “Millî Eğitim Reformu Stratejisi ve Koordinasyon Komisyonu”nun çalışmalarını tamamlayarak ilerleyen dönemin eğitim politikalarını belirlemişlerdir (Kaya, 2015, 372-373).

Bu çalışmaların neticesinde 1973 yılında yasalaşan 1739 sayılı Millî Eğitim Kanunu ile öğretmen niteliğini yükseltmek için öğretmenlerin yükseköğretim düzeyinde eğitim görmeleri zorunluluğu getirilmiştir. Ancak ilgili kanunda öğretmenlere getirilen yükseköğrenim zorunluluğunun uygulanması ancak 1982 yılında gerçekleştirilebilmiştir.

Hacettepe Üniversitesi öğretmen yetiştiren kurumların YÖK’e devredilmesine ait gerekçeleri ortaya koyan bir rapor yayımlamıştır. Rapora (2017) göre mevcut öğretmen yetiştiren kurumlardaki tutarsızlıkların ve düzensizliklerin sona erdirilmesi; çağdaş normlara uygun bir öğretmen yetiştirme sisteminin kurulmasına duyulan ihtiyaç üzerine bu kurumlar YÖK’e devredilmiştir (Komisyon, 2017, 28).

Tablo 3: İlkokul Öğretmeni Yetiştiren Kurumların Programlarının Karşılaştırılması (Kaynak: Yıldırım vd, 2017, 211; YÖK, 2007, 2018) faydalanılarak oluşturulmuştur.

Okul/Kurum Adı	Öğretmenlik Meslek Dersleri (%)	Alan Dersleri (%)	Genel Kültür (%)	Toplam (%)
Öğretmen Okulları	12	51	37	100
Köy Enstitüleri	14	52	34	100
Eğitim Enstitüleri (1975-1983)	29	45	26	100
Eğitim Yüksekokulu 1984	15	24	61	100
Eğitim Fakültesi 1997	28	62	10	100
Eğitim Fakültesi 2006	28	47	25	100
Eğitim Fakültesi 2018	35	46	19	100

1982-1997 Arası Yaşanan Gelişmeler

YÖK'ün öğretmen yetiştirme kurumlardaki yaptığı ilk düzenleme 1982-1997 tarihleri arasındaki düzenlemelerdir. Bu devre ağırlıklı olarak kurumsallaşma ve yeni sisteme uyum devresidir. Yetki karmaşası, öğretmen yetiştiren programların hazırlanması, fakülteler arası etkileşimin sağlanması ve öğretim elemanı ihtiyacının giderilmesine yönelik çalışmalar nedeniyle bu devre “yapılanma devresi” diye de adlandırılabilir.

İlkokullara öğretmen yetiştiren kurumlar öğrenci ve öğretmenleri ile birlikte 1982 yılından itibaren YÖK'e devredilmiştir. Eğitim enstitülerinde, 1983-1984 öğretim yılından itibaren “Eğitim Yüksekokulları Sınıf Öğretmenliği Programı” uygulanmaya başlanmıştır. Bu programda ders dağılımı 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan genel kültür, öğretmenlik meslek

bilgisi ve alan eğitimi yeterlik alanlarına göre dağıtıldığında, programın %61'i genel kültür derslerine, %24'ü alan bilgisi derslerine, %15'i de meslek bilgisi derslerine tahsis edilmiştir. Öğretim yılının dört yıla çıkarıldığı 1990-1991 yılından itibaren ise Eğitim Yüksekokulları Öğretim Programı yürürlüğe konmuştur. Eğitim Fakülteleri Sınıf Öğretmenliği Bölümlerinde 1992-1993 öğretim yılından itibaren “yan alan” uygulamasına gidilmiştir (Sağlam, 2011, 166).

MEB'e bağlı öğretmen yetiştiren kurumlar, 1982 yılında personel dâhil tüm bina ve araç-gereçleriyle YÖK'e devri sonrası bazı öğretmenler üniversiteye adapte olamamıştır. Yeni sisteme uyum sağlayamayan personelin bir kısmı MEB'e geri dönerken bir kısmı da üniversite bünyesinde öğreticilik görevlerini yerine getirmeye devam etmiştir. Bakanlığa geri dönen öğretmen sayısı 280 (%20) iken yüksek lisans ve doktora yaparak üniversitede kalan öğretmen sayısı 1.154 (%80) kişidir. 1980'li yılların ortalarında Eğitim Fakülteleri ile Fen-Edebiyat Fakülteleri arasında yaşanan yetki kargaşasının galibi Fen-Edebiyat Fakülteleri olmuş, öğretmen yetiştiren bölümlerde Fen-Edebiyat bölümlerinin programları uygulanmıştır. Öğretmen yetiştiren bölümlerin programları yeniden yapılandırılırken üniversitelerde çalışan akademisyenlerin uzmanlık alanları göz önünde bulundurularak üniversitelere program düzenlemede %20 esneklik hakkı tanınmıştır. Ancak programdaki standartlardan uzaklaşma ve programlar arası paralelliğin azalması üzerine Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı Ayşegül Ataman'a programları yeniden düzenleme görevi verilmiştir.

Ataman (1998), eğitim fakülteleri programlarını “Öğretmenlik Alanı Programları” ve “Eğitim Bilimleri Alanı” adlı iki başlık altında yeniden düzenlemiştir. Sınıf öğretmenliği, öğretmenlik alanı programları içinde yer almıştır. Ataman'a göre 1987-1991 arası dönemde üniversitelerde öğretmen yetiştirme düşüncesi fazla önemsenmemiştir. Hatta üniversitelere öğretmen yetiştirme görevi verilmesini savunanlar, üniversiteleri meslek okulu haline dönüştürmekle suçlanmıştır. Dönem içinde MEB ile YÖK arasında sağlıklı bir iletişim kurulamamıştır. Ayrıca öğretmen yetiştirme programlarındaki derslerin dizilişinde de hatalar göze çarpmaktadır (Ataman; 1998, 263-268; Korkut'tan aktaran Ataman, 1998, 264).

İlkokul öğretmenlerini yetiştiren kurumların yükseköğretim kurumlarına devredildiği ilk yıllar, uyum süreci olarak nitelendirilebilir. Gerek öğretim

programlarının hazırlanması gerek yeni duruma adapte olma süreci zaman içinde normalleşmeye başlamıştır. Dönem içinde göze çarpan değişikliklerden biri 1992 yılından itibaren ilkokul öğretmeni yetiştiren kurumların öğretim süresinin dört yıla çıkarılmasıdır.

1997-2006 Arası Yaşanan Gelişmeler

1997 yılında öğretmen yetiştirme sisteminde köklü değişikliğe gidilmiştir. Yapılan düzenlemeler kapsamında öğretmen yetiştirme modeli, öğretmen yetiştiren kurumlarla üniversiteler arasındaki iletişim ve eşgüdüm, istihdam politikaları, eğitim fakültesi ile fen-edebiyat fakültesi arasındaki ilişkinin boyutu konuları yar almıştır (YÖK, 2007, 43-44).

YÖK, öğretmen yetiştiren fakültelerin programlarında 1997'de yapılan düzenlemesinin temel gerekçelerini; 4306 yasa ile zorunlu ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması sonucu oluşan öğretmen ihtiyacının karşılanması ve ortaöğretime öğretmen yetiştirmenin lisansüstü kademeye kaydırılmasına duyulan ihtiyaç olarak açıklamıştır. YÖK nitelikli öğretmen yetiştirememenin gerekçelerini analiz etmiş ve şu sonuçlara varmıştır: a) İçerik, ders saati ve sayısı açısından standardın olmayışı, b) Üniversite programlarındaki ders içerikleri ile MEB ders içeriklerinin tutarsızlığı, c) Dersler arasındaki aşamalılık ve mantıksal ilişkinin olmayışı, d) Uygulamanın ihmal edilmesi, e) Alan uzmanlığına aşırı vurgu yapılırken öğretim yöntemlerinin ihmal edilmesi, f) Öğrenci ilgisinin dikkate alınmaması, zorunlu ders saatlerinin fazlalığı, seçmeli derslere programlarda az yer ayrılması, g) Öğretmenlik formasyon derslerinin etkisizliği (YÖK, 1998, 3-4).

YÖK yeni düzenleme ile ilgili gerekçelerini açıklarken eğitim fakültelerinin yanlış yapılandırıldığını ve temel amaçlarından uzaklaştırıldığını ve öğretmen ihtiyacını nitelik ve nicelik yönünden karşılamada yetersiz kaldıklarını ifade edilmiştir. Eğitim fakülteleri, ülkenin ihtiyaçlarını ön plana alan bir yapılanma ve örgütlenme yerine, ihtiyaç fazlası veya gereksinim duyulmayan popüler alanlara yönelmiş, ilkokullar için gerekli sayı ve nitelikte öğretmen yetiştirememiştir. Sınıf öğretmenliği alanında öğretmen ihtiyacı, alan dışı atama yapılmak suretiyle çözümlenmeye çalışılmış ve bu da mesleğin kalitesini düşürmüştür (YÖK, 2007, 49-51).

Dönem içinde ilkokullara öğretmen yetiştiren kurumlarda yaşanan sayısal gelişmeler YÖK tarafından açıklanmıştır. 1983'te hizmet veren 17 sınıf öğret-

menliği bölümü, 2006 yılında 55'e yükselmiştir. İlk olarak 1993-1994 öğretim yılında uygulamaya konulan "ikinci öğretim" yıllar geçtikçe yaygınlaşarak sayıları artırılmıştır. 2006 yılı itibarıyla sınıf öğretmenliği programındaki ikinci öğretim sayısı 55, normal öğretim programı sayısı 44'tür. YÖK'ün bildirdiğine göre 1983'te sınıf öğretmeni yetiştiren fakültelerdeki öğrenci sayısı 6.400 iken bu sayı 1997'de 7.698'e yükselmiştir. 2005 yılı itibarıyla sınıf öğretmenliği bölümlerinde 10.488 öğrenci öğrenim görmektedir. Ancak 2006 yılında gerek programlardaki düzenlemeler gerekse planlama nedeniyle eğitim bölümlerinin genelinde öğrenci kontenjanlarında %26.1'lik azalmaya gidilmiş, sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenci sayısı 6.915'e düşürülmüştür. Sınıf öğretmeni yetiştiren fakültelerden mezun olan öğrenci sayısı 1983-1984 öğretim yılında 4.242 iken bu sayı 2004-2005 öğretim yılında 12.039'a yükselmiştir (YÖK, 2007, 72-73, 76, 243).

Ataman 1997 yapılanmasında göze batan yanlışlıkları şöyle ifade etmiştir: Öğretmen yetiştirme deneyiminin dikkate alınmaması, program düzenlemelerinde Türk akademisyenlere yeteri kadar değer verilmemesi, Türk akademisyenlere yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan programlarda düzenleme ve düzeltme hakkı tanınmaması, pilot uygulama yapılmadan programın uygulanmaya başlanması (Ataman; 1998, 269).

Öğretmen yetiştirme programlarında yapılan ikinci düzenlemede YÖK-Dünya Bankası arasında imzalanan protokol baskın rol oynamıştır. Dönem içinde YÖK'ün yaptığı tespitler yerinde bir adım olarak değerlendirilse de pilot uygulama yapılmadan programın uygulanması ve MEB ile yaşanan iletişim sorunu programların verimini etkilemiş, bu sorunlar yaklaşık dokuz yıl sonra öğretmen yetiştiren programların yeniden değiştirilmesi ile nokatlanmıştır.

2006-2017 Arası Yaşanan Gelişmeler

YÖK'ün öğretmen yetiştirme programlarında yaptığı üçüncü büyük düzenleme 2006 düzenlemesidir. Bu süreçte ilk olarak eğitim fakültelerinin çağdaş ortamlara kavuşturulması amacıyla yedi programda düzenleme yapılmıştır. Bu programlardan biri de sınıf öğretmenliği programıdır. Yapılan ikinci düzenlemede 14 program güncellenmiştir. Daha sonra YÖK aldığı kararda, güncellenen programların eğitim fakülteleri dışında öğretmen yetiştiren bölümlerde de aynen uygulanacağını kararlaştırmıştır. YÖK, programlar-

daki güncellenmenin nedenlerini çağdaş gelişmeler ışığında görülen lüzum ve MEB'in ilk ve ortaöğretim programlarında yaptığı değişikliklerle öğretmen yetiştirme programlarını uyumlu hale getirmek olarak açıklamıştır.

YÖK programlarda ve öğretmenlik meslek derslerinde yaptığı değişiklikleri şöyle tanıtmıştır: Öğretmen yetiştirme programları esnek bir yapıdadır. Programlarda alan eğitimi %50-60; öğretmenlik meslek bilgisi %25-30 ve genel kültür derslerine %15-20 civarında yer verilmiştir. Sınıf öğretmeni yetiştiren programlarda yan alan uygulaması kaldırılmıştır. Zorunlu ders saatleri sayısı azaltılarak fakültelere, toplam kredi miktarının %25 civarında seçmeli ders belirleme yetkisi verilmiştir. Öğretmen adaylarının uygulama eğitimlerini, köy okullarında, yatılı ilköğretim bölge okullarında (YİBO) ve birleştirilmiş sınıflı okullarda yapabilmelerine olanak tanınmıştır.

Yeni programlarda "genel kültür" derslerinin oranları artırılmıştır. Programlara Türk Eğitim Tarihi, Felsefeye Giriş, Bilimsel Araştırma Yöntemleri gibi genel kültür derslerinin eklenmesinin yanında, "Topluma Hizmet Uygulamaları" adlı yeni bir ders konulmuştur. Bu ders tüm programlarda zorunlu ders olarak belirlenmiş ve amacı, öğretmen adaylarının toplumun güncel sorunlarını inceleme ve çözüm üretmeye yönelik proje hazırlamaları olarak belirlenmiştir. Yeni programların önemli özelliklerinden biri, AB ülkeleri öğretmen eğitimi programları ile tutarlılığının sağlanmasıdır. Yeni programda, "kendine söyleneni yapan teknisyen öğretmen yerine, problem çözen ve öğrenmeyi öğreten entelektüel öğretmen" yetiştirilmek istenmektedir (YÖK, 2007, 62-65).

2006 düzenlemesine akademisyenler tarafından bazı eleştiriler getirilmiştir. Eleştiriler de, eğitim fakültelerinin "öğretmen yetiştirme" üzerine kurulduğu, eğitim fakültelerinin uzman yetiştirme görevi bulunmadığı ifade edilmiştir. Küçükahmet (2007), YÖK'ün 2006 program değişikliğinde öğretmen yeterliliğine ait üç temel alanının ne olduğunun net olarak anlaşılmadığını ifade etmiştir. Dersler farklı programlarda farklı yeterlik alanı olarak tanımlanmıştır. Mesela Özel Öğretim Dersi bazı bilim dallarında "meslek dersi" olarak görülürken bazı bilim dallarında "alan bilgisi" dersi olarak değerlendirilmiştir. Dersler bilim dallarına göre ayarlanmamıştır. Bu eleştiriler sonrası çözüm önerileri getirilmiştir. Çözüm önerilerinin ilki öğretmen yeterlik alanı ile ilgili derslerin programda belli bir düzende ve ağırlıkta verilmesidir. Ge-

nel kültür, alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisinin ağırlığı paralel düzenleme modeli ile dengeli hale getirilebilirken programlarda bu usul ihmal edilmiş ve programlarda sistematiklik kurulamamıştır. Öğretmenlik meslek dersleri net olarak belirlenmeli ve programlarda 43 çeşit olan meslek bilgisi dersleri tüm bilim dallarına uygun olacak şekilde bir standarda kavuşturulmalıdır. Ayrıca seçmeli ders ve uygulamalarında standartlaşma sağlanmalıdır (Küçükahmet, 2007, 205).

2006'da yapılan düzenlemenin olumlu taraflarından biri MEB'in 2005 program değişikliği YÖK tarafından dikkate alınmış ve programda güncelleme yapılmasına dayanak teşkil etmiştir. Zorunlu ders saatleri sayısının azaltılması da olumlu bir adımdır. Seçmeli ders saatlerinin oranının artırılmasında teknoloji alanında yaşanan hızlı değişimler, AB ile yürütülen müzakere süreci ve demokratik açılım paketleri gerekçe olarak gösterilmiştir.

Program düzenlemelerinde bazı noktalarda uyumsuzluklar olduğu görülmektedir. Dikkati çeken en büyük uyumsuzluk kısa sürelerde yapılan değişikliklerdir. Mesela 1992 yılında sınıf öğretmenliği bölümü için getirilen yan alan uygulaması 2006 düzenlemesi ile kaldırılmıştır. Bir diğer örnek öğretmen yetiştirme programlarındaki seçmeli derslerle ilgili alınan kararlardır. 2006 düzenlemesi ile getirilen ve üniversitelere tanınan seçmeli ders belirleme yetkisi, 12 yıl sonra görülen lüzum üzerine yeniden YÖK'e devredilmiştir.

Programlardaki bir diğer eleştiri konusu öğretmen adaylarının staj düzenlemesidir. Programda öğretmen adaylarının YİBO, köy ve birleştirilmiş sınıflı okullarda staj yapması güncellikten uzak ve programın işlevsiz taraflarından biridir. Zira MEB verilerine göre programın kabul edildiği yıl, 33.645 ilköğretim okulunda, 10.330.690 öğrenci bulunmakta ve 377.343 öğretmen görev yapmaktadır. Aynı dönemde YİBO sayısı 603 (%0.01), bu okullardaki öğrenci sayısı 282.132 (%0.02) ve öğretmen sayısı 12.837 (%0.03)'dir. Bu verilerden hareketle, sınıf öğretmenlerinin bu okullarda çalışma olasılığı çok düşüktür.

2018 Düzenlemesi

YÖK'ün öğretmen yetiştirme sistemindeki son düzenlemesi 2018 yılında yapılmıştır. Ancak düzenleme yapılmadan önce önemli bazı gelişmeler yaşanmıştır. İlk olarak eğitim fakültelerine giriş için taban puan uygulaması yoluna gidilmiş ve yerleştirme sıralaması 240.000'in altında kalan adaylara öğretmen

olma yolu kapatılmıştır. Eğitim fakültelerinin öğrenci sayıları kademeli olarak azaltılmış, ikinci öğretim programları da kapatılmaya başlanmıştır.

YÖK, 2018 düzenlemesinin gerekçelerini, amaçlarını ve alınan kararları açıklayan uygulama yönergesini yayımlamıştır. Yönergenin önsözünde YÖK Başkanı Prof. Dr. M. A. Yekta SARAÇ, öğretmen yetiştirme sisteminde yapılan reformların gerekçelerini açıklamıştır.

Saraç'a (2018) göre, öğretmen yetiştirmede ana amaç, iyi ahlaklı, rol model, mesleki değer ve idealleri içtenlikle özümsemiş ve benimsemiş öğretmen yetiştirmektir. Yeni öğretmen yetiştirme programları, öğretmenlere hem mesleki bilgi ve becerileri kazandırmayı hem de millî, manevi ve evrensel değerleri özümseyen öğretmen yetiştirmeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda yeni programlar, öğretmenlerin alan bilgisini arttırmaya önem vermektedir.

Uygulama yönergesinde, öğretmen yetiştirme lisans programlarını güncelleme gerekçeleri açıklanmıştır. Bu gerekçeler şunlardır: Daha önce yapılan düzenlemelerde ortaöğretim alan öğretmenliğinin ihmal edilmesi, üniversiteler ve fakülteler arasında haftalık ders saati, ders kredisi ve AKTS yönlerinden uyumsuzlukların olması, MEB'in ders programlarında yaptığı güncellemelerin eğitim fakülteleri programları ile örtüştürülme isteğidir.

Ayrıca, MEB'in yayımladığı Öğretmenlik Stratejisi Belgesi, 2014-2018 yıllarını kapsayan 10. Kalkınma Planı çerçevesinde öğretmenlerden beklenen niteliklerin güncellenmesi yapılan düzenlemenin bir diğer gerekçesi olarak ifade edilmiştir. Bologna sürecinde seçmeli ders oranının müfredatta en az %25 oranında yer alması öngörülmüştür. Fakültelerde seçmeli derslerin fazlalığı ve çeşitliliği, karışıklıklara ve belli standartların yakalanamamasına neden olmaktadır. Yeni güncelleme çalışmaları ile seçmeli dersler için ortak bir havuz oluşturulması ve standartlaşmaya gidilmesi amaçlanmıştır.

Yeni yapılanmanın bir diğer gerekçesi etik, moral, ahlaki ve kültürel konulara verilen önemin artmasıdır. Bu nedenle, öğretmen adaylarının hem alanıyla ilgili mesleki bilgi ve beceriler yönünden yeterli bir donanıma sahip olmaları hem de sosyal, kültürel, moral, entelektüel yönlerden donanımlı ve gelişmiş bir kişiliğe sahip olarak yetiştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Yenilenen programlardan mezun olacak öğretmen adayının; evrensel, millî ve yerel kültürleri tanıyan; kültürel, etik, ahlaki değerler ve kişilik yönünden rol

model olan teknoloji okuryazarı; araştırmacı öğretmen niteliği kazanmış olarak mezun edilmeleri beklenmektedir.

Yapılan düzenlemeler sonucu sınıf öğretmenliği lisans programının özellikleri şöyledir: Öğretmenlik lisans programlarındaki dersler, Öğretmenlik Meslek Bilgisi (MB), Alan Eğitimi (AE) ve Genel Kültür (GK) dersleri olmak üzere üç gruptan oluşmaktadır. Programlarda MB dersleri %35; GK dersleri %19 ve AE dersleri de % 46 oranında yer almıştır. Lisans programlarının toplam kredileri uluslararası standartlar da gözetilerek toplam kredi miktarı 142 saattir (YÖK, 2018, 5-6).

YÖK'ün yaptığı son düzenlemede öne çıkan unsurlara yönelik eleştiriler çeşitli akademisyenlerce dile getirilmiştir. MEB, 2018 düzenlemesini "Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri ve Öğretmen Strateji Belgesi" odağında yapmıştır. Ayrıca, programlarda teknoloji temelli yapılanmaya ağırlık verilmiştir. Öğretmen yetiştirme programlarına konulan "açık ve uzaktan öğrenme" dersi, YÖK'ün gelecek öngörüsüne yönelik attığı bir adım olarak görülmelidir. Bu ders, öğretmen yetiştirme programlarının temel amaçları arasında yer alan teknoloji okuryazarlığına olumlu katkı sağlayacaktır (Usta, 2018, 63).

YÖK'ün yaptığı son düzenleme ve bir önceki (2006) düzenlemesi sonrası geçen sürede attığı bazı adımlar öğretmenlik mesleğine saygın statü kazandırmanın bir göstergesidir. Bir önceki programda yer alan "Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim" dersinin kaldırılması programın ülke şartları göz önünde bulundurularak hazırlandığını gösterir. Yine Kimya ve Fizik derslerinin yerine Fen Bilgisi dersinin konulması ilköğretim okullarında görev yapacak sınıf öğretmenleri için yerinde ve olumlu bir adım olarak nitelendirilebilir. Programdaki ders saatleri ve kredilerin azaltılması, öğretmen yetiştirme programında amaçlanan etik ve ahlaki konulara duyarlı, sosyal yönü güçlü öğretmen adayı yetiştirilmesi düşüncesine uygun bir adım olarak değerlendirilebilir. Ayrıca program içinde seçmeli ders oranının %24 olması, üniversitelerin kendi imkânları doğrultusunda hareket etmelerine kolaylık sağlayan bir adımdır.

Tartışma ve Sonuç

Öğretmen yetiştirme tarihimiz içinde ilkokullara öğretmen yetiştirmeye özel önem verilmiştir. Hem örgün hem yaygın eğitim kurumları ilkokula öğretmen yetiştirmek için işe koşulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında medre-

selerin kapatılması, ilkokullara öğretmen yetiştiren kaynaklarda daralmaya neden olmuştur. 1920'li yıllarda yürütülen eğitim politikaların ana amacı, okuryazarlık oranlarının artırılması, halkın cumhuriyetçi, pozitivist, millî ve laik ilkeler doğrultusunda yetiştirilmesidir. İlim ve fenne verilen değer, cumhuriyet rejiminin kökleşmesini sağlayacak devrimler, (Tevhidi Tedrisat Kanunu, Harf İnkılabı gibi) ilk dönem millî eğitim politikalarını şekillendirmiştir. İlkokullara öğretmen yetiştirmede de bu amaçlar göz önünde bulundurulmuştur.

Bakanlığın cumhuriyetin ilanından hemen sonra ilkokullara öğretmen yetiştirmeye yönelik attığı ilk adım, köy ve şehirler için öğretmen yetiştiren kurumları ayırmasıdır. Şehir okullarında yetişen öğretmenlerin köylere gitmemesi ve köyde yaşam koşullarının zorluğuna öğretmenlerin alışamaması köye yönelik öğretmen yetiştirme düşüncesini tetiklemiştir. Bu düşüncenin şekillenmesinde genel okuryazar oranının düşüklüğü, nüfusun çoğunun köylerde yaşaması ve köyde okutulmayı bekleyen yaklaşık bir milyona yakın çocuğun bulunması etkili olmuştur.

1950'li yıllara kadar ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşullar ilkokul öğretmeni yetiştirmeye yönelik politikaların belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. İsmail Safa, Vasıf Çınar, Şükrü Bey, Mustafa Necati gibi cumhuriyet sonrası ilk dönem millî eğitim bakanlarının görev yaptığı dönemlerde ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullar öğretmen yetiştirmede az masraflı politikaların uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Eğitimlik kurslarının açılması, mıntika öğretmen okulları, öğretmen yetiştirme programlarına öğretmenlik meslek derslerinin yanında tarım ve sağlık derslerinin konulması, öğretmenlerin köyü kalkındırma ve aydınlatmada liderlik rolüne vurgu yapılması bu bağlamda değerlendirilebilir. Ayrıca pilot uygulamalarla atılacak adımların önceden test edilmesi, hem kaynakların verimli kullanılmasını hem de planlı-programlı hareket edildiğini gösterir.

1950'li yıllardan sonra ilkokullara öğretmenler ilköğretmen okullarında yetiştirilmiştir. Ulusal ve uluslararası gelişmeler, nüfus artışı ve şehir nüfusunun köy nüfusu ile dengelenmesi, okuryazarlık oranlarında iyileşme, ilkokullara öğretmen yetiştirme sisteminde değişimi beraberinde getirmiştir. 1980 sonrası öğretmen yetiştiren tüm kurumlar YÖK'e devredilmiştir. YÖK 1982 sonrası öğretmen yetiştirme programlarında dört önemli değişiklik yapmıştır.

YÖK'ün kendini yenilemesi, millî eğitim sistemindeki değişikliklere kayıtsız kalmaması, öğretmen niteliğini yükseltici çalışmaları olumlu adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak ön hazırlığı tam olarak yapılmadan atılan adımlar, YÖK ile MEB arasında sağlıklı iletişim kurulamaması, program revizyonlarında çelişkiler bulunması akademisyenlerce eleştirilmiştir.

İlkokullara öğretmen yetiştiren programlar incelendiğinde, cumhuriyetin ilk yıllarında “alan bilgisi”ne daha çok önem verildiği görülür. Öğretmenlik meslek derslerinin müfredat içinde ağırlığı zaman içinde artmıştır. 2018 yılında yapılan öğretmen yetiştirme programlarında “iyi ahlaklı”, “millî ve manevî değerleri” özümseyen bir öğretmen kimliği ön plana çıkarılmıştır.

İlkokullara öğretmen yetiştiren kurumlarda yapılan her değişiklik mutlaka kendi içinde gerekçelendirilmiştir. İlkokullara öğretmen yetiştirme sistemi değerlendirilirken politik kaygılar bir yana bırakılmalı, eleştiriler verilere dayalı olarak yapılmalı, tarihe mal olmuş köklü kurumların tecrübelerinden faydalanılmalı, açılan her kurumun öğretmen yetiştirme tarihimizde bir zenginlik olduğu unutulmamalıdır.

Kaynakça

- 842 sayılı İlk Mektep Mu'allim ve Mu'avinleri Hakkında Kanun (1926, 2 Haziran), **Resmi Ceride**, Sayı:388.
- 3238 sayılı Köy Eğitimcileri Kanunu, (1937, 24 Haziran), **Resmi Gazete**, Sayı:3639.
- 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu, (1940, 22 Nisan), **Resmi Gazete**, Sayı: 4491.
- 5210 sayılı 3803, 4274 ve 4459 sayılı kanunların köy okulu, öğretmen evi, köy sağlık memurları ve ebeleri evleri inşa ettirilmesiyle ilgili maddelerinin değiştirilmesi ve 5012 ve 5082 sayılı kanunların kaldırılması hakkında Kanun, (1948, 31 Mayıs), **Resmi Gazete**, Sayı: 6919.
- 5541 sayılı Köy Enstitüleri Kanununun 3 üncü Maddesinin Birinci Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun, (1950, 18 Şubat), **Resmi Gazete**, Sayı 7436.
- 3238 sayılı Köy Eğitimcileri Kanununun Kaldırılması ve Eğitimcilerin Aylıklı Kadrolara Geçirilmesi Hakkında Kanun, (1963, 12 Eylül), **Resmi Gazete**, Sayı: 11503.
- 41 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilâtı Hakkında Kanun Hükmündeki Kararname, (1982, 20 Temmuz), **Resmi Gazete**, Sayı: 17760.

- AKYÜZ, Yahya, (1978), **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)**, Doğan Matbaası, Ankara.
- AKYÜZ, Yahya, (2011), **Türkiye Eğitim Tarihi**, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- ATAMAN, Ayşegül, (1998), “Eğitim Fakültesinin Yeniden Yapılanmasının Düşündürdükleri”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi**, Sayı:15, ss.263-270.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, (1967), **Millî Eğitim Hareketleri (1927-1966)**, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- BARAN, Tülay Alim, (2008), **Mustafa Necati’nin Söyledikleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- BAŞER Nurettin, KIRCI Fikri, BAŞTUĞ Erdal, TEZCAN Cezmi, ŞİBİK Necdet, (1995), **Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme (1848-1995)**, Ankara: MEB Yayınları.
- CRESWELL, W. John, (2016), **Nitel Araştırma Yöntemleri**, (Çev. Edt. M. Bütün, S.B. Demir) (Orijinal Yayın Tarihi, 2013, Siyasal Yayın Dağıtım, Ankara.
- Demokrat Parti, (1946), **Demokrat Parti Tüzüğü**, Yıldız Matbaası, Eskişehir.
- ERGÜN, Mustafa, (1987), “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Çalışmalarının Gelişmesi”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.2, Sayı:2, ss.10-18.
- GEDİKOĞLU, Şevket, (1971), **Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri**, İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara.
- KAPLAN, Mevlüt, (2002), **Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KAYA, Yahya Kemal, (2015), **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, Pegem Yayınları, Ankara.
- KOCABAŞ, Kemal, (2013), Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü 70 Yaşında, Hazırlayan Kemal Kocabaş içinde, **Hasanoğlan Köyünde Bir Yüksek Öğretim Kurumu: Yüksek Köy Enstitüsü**, Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Yayınları, İzmir.
- KOÇER, Hasan Ali, (1967), **Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Problemi (1848-1967)**, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara.
- KOÇER, Hasan Ali, (1974), “Türkiye’de Köy Eğitim ve Öğretimi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C.7, Sayı:1, ss.89-129.
- Komisyon, (2017), **Türkiye’de Öğretmen Eğitimi ve İstihdamı**, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara.
- KÜÇÜKAHMET, Leyla (2007), “2006-2007 Öğretim Yılında Uygulanmaya Başlanan Öğretmen Yetiştirme Lisans Programlarının Değerlendirilmesi”, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, Bahar 2007, C.5, Sayı:2, ss.203-218.

- MEB (1926), **Tebliğler Mecmuası**, Sayı:10.
- MEB (1945), **Tebliğler Dergisi**, C.8, Sayı:356.
- MEB(1947), **Tebliğler Dergisi**, C. 9, Sayı 432.
- MEB (1953), **Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı**, Millî Eğitim Basımevi, Ankara.
- MEB(1954), **Tebliğler Dergisi**, C. 16, Sayı 783.
- MEB (1969), **Tebliğler Dergisi**, C.33, Sayı:1607.
- MEB (1974), **Millî Eğitimimizin Kasım 1974 Değerlendirmesi**, MEB Planlama-Araştırma ve Koordinasyon Dairesi, Yayın No:74-39, Ankara.
- OKÇABOL Rıfat (2005), **Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz**, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- ÖZTÜRK, Cemil (1996), **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikaları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- SAĞLAM, Mustafa (2011), **Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme**, (Editör: Songül Aynal Kilimci) “Türk Eğitim Sisteminde ve Öğretmen Eğitiminde Yapısal Düzenlemeler ve Program Geliştirme Çalışmaları”, ss.137-181, Pegem Akademi, Ankara.
- ŞAHİN, Mustafa (1994). “Türkiye’de Köye Öğretmen Yetiştirme Model Önerileri: Uygulamalar ve Değerlendirmeler (Tarihi Gelişim)”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.2, Sayı:4, ss.45-61.
- SARI, Muhammed ve UZ, Esmâ, (2017), “Cumhuriyet Döneminde Köy Eğitim Kursları”, **Turkish History Education Journal**, Spring 2017, 6(1), ss. 29-55
- ŞEREN, Mustafa, (2008), “Köye Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri”, **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 28, Sayı:1, ss.203-226.
- SEVİM, Ali, ÖZTOPRAK, İzzet ve TURAL, Mehmet Akif, (2006), **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri (Bugünkü Dille)**, Divan Yayıncılık, Ankara.
- SEVINÇ, Mehmet Reşit, KANTAR DEVRAN, Müge, SEVINÇ, Gönül, (2016). “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Kırsal Alanda Uygulanan Eğitim Politikaları”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C.15 Sayı:56, ss.253-272.DOI: 10.17755/esosder.39419.
- TBMM (1937), **Zabıt Ceridesi**, Devre:5, C.19, İçtima:2.
- TBMM (1940), **Zabıt Ceridesi**, Devre:4, C.10, İçtima:1.
- TBMM, (1954), **Tutanak Dergisi**, Dönem 9, Cilt. 27, Toplantı:4.
- TONGUÇ, İsmail Hakkı (1998), **Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy**, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara.

- TÜRKOĞLU, P., (2010), **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu (Haz. Murat Alper Parlak)**, Cumhuriyetin Özgün Öğretmen Yetiştirme Modeli: Köy Enstitüleri, (ss.317-323) Korza Basım, Ankara.
- USTA, İlker, (2018). "Öğretmen Yetiştirme Lisans Programlarındaki Değişim Ve Açık ve Uzaktan Öğrenme Dersine Yönelik Öneriler", Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 4(4), ss.58- 68.
- YILDIRIM, Osman ve ARHAN, Serdar., (2017), "Öğretmen Yetiştirme Programlarındaki Ders Ağırlıklarının Karşılaştırılması", **Millî Eğitim Dergisi**, Kış (217), ss.197-218.
- YÖK, (1998), **Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi**, Meteksan, Ankara.
- YÖK, (2007), **Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007)**, Meteksan, Ankara.
- YÖK (2018).https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/AA_Sunus_%20Onsoz_Uygulama_Yonergesi.pdf Erişim tarihi: 12 Mart 2019.
- YÜCEL, Hasan Âli, (2018), **Hasan Ali Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları- Konuşmaları**, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara.